

Baranyai népszokások.

A bodonyi leányvásár. Bodony, Baranyamegye szentlőrinczi járásának délkelet iszögében fekvő kath. községnek templom-bucsját, melyet a templom főoltarán ábrázolva levő szentkereszt fölmagasztalásának emléknapiját (szept. 14.) követő vasárnap szoktak megtartani, nevezik — az ott divó hagyományos szokás miatt — megyeszerte leányvásárnak. Vásárnak, mivel e bucsú oly népes s azon az adás-vevés oly élénk szokott lenni, hogy akár-hány országos vásárral kiállja a versenyt; leányvásárnak, mivel a vidék házasulandó legényeinek legtöbbje e helyütt szemeli ki magának leendő házas-társát, miért is e bucsú alkalmából, melynek hét vármegye ellen kell keresni párját, föl-fölelevenedik a már-már feledésbe ment régi magyar nóta:

A b . . . i faluvégen	Szökét ne végy, mert . . .
Leányvásár lesz e héten;	Vöröset se, mert . . .
Magam is el fogok menni,	Barnát végy el, az lesz a jó,
Szökét fogok választani.	Az ám a jó fonó, varró.

Ha az idő kedvező, már a kora reggeli órákban megérkeznek — községenként, csoportokban — a vidék házasulandó legényei s férjhez készülő leányai. Valami szép, festői látvány, a mint a leányok négyesével, ötösével — sőt, a hol abban sűrű népcsoportosulás akadályul nem szolgál, többen is — összefogózva, főlebb-alább sétálnak a sátrak hosszú, kettős sorai közt hagyott s mintegy utcákat képező területen. Egyik csoportban fehér gyolcsruhába öltözött kurta szoknyás, tarka-barka éroruhás (éroruha = kötény) ormánysági leányok; a másikban Kisasszonyfa, ózd-vidéki hajadonok, suhogó selyemben, az elmaradhatlan ezüstlánczczal nyakukon, valamennyi jól „kicsinálva“, „kipiktoróva“. Az így, élénk beszélgetés közt sétáló leánycsoportokat a házasulandó legények az egyes sátrak mellett — rendszerint anyjukkal vagy keresztanyjukkal oldalukon — félrevonulva szemlélik, különféle megjegyzéseket téve hol egyik, hol másik leányra: Ejnye az a szőke de szépen ki van csinálva; — nekem jobban tetszik az a kis „vaklicz“ (teli, piros arcú barna lány), úgy látszik, hogy nincs is nagyon kipingálva, mégis milyen szép, igazán formás egy lány, aztán milyen „helős“ járása van! — No ne, eetaláta kee, sokkal szebb az ott ni, — én nekem az jobban tetszik. — No hát én nem bánom édes fiam, magadnak választod.

Ha így aztán a legénynek megtetszik egy a sok közül, megkísérli a hozzá való közeledést: A leánycsoportok meg-megállnak hol egyik, hol másik bábos-sátornál; egyik-másik leány kiválaszt magának egy-egy mézeskalácsot, mintha ő azt meg akarná venni; a legények — már t. i. a kiknek

e csoportban van a kiszemeltjük — oda mennek s megered a szó-beszéd: Ne bántsd édes hugám, majd én kifizetem; hol lakol rózsám? — Ózdon, hát maga? — Én Baksán. — Tartsa Isten! — Veled együtt! (A legény a leányt tegezi, míg ez amazt magázza). A legény márczot vesz a leánynak, a legnagyobb poharat töltetve meg abból, közben ingerkedik vele: Adjon is téged nekem! A leány irulva-pirulva tekint a legényre s ha ez megtetszik neki, szól: Úgy engedje Isten! Az odafurakodó anya vagy keresztanya mind ezt figyelemmel kíséri, jól szemügyre veszi a leányt, a kit fia, keresztfia házas társul így kiszemel magának.

Legény s leány e perctől kezdve, ha t. i. „összevág a szó“, folyton együtt vannak, összefogózva járnak (így az egymással már azelőtt „szót értett“ mátkapárok is) s a mit a leánynak szeme-szája kíván, a legény megveszi neki; az elmaradhatlan „körutazást“ is megteszi vele az ördög-hintán, annak egyik alkalmatosságában egymás mellett ülve, a legény esetleg az egyik pejkorára veti magát. Innen a lazcikonyhába mennek, ott együtt s egyazon tányérból megebédelnek, esetleg a legény részéről hozott hazaiából falatoznak. Mindezt követi a délutáni iszom és táncz, a korcsmában, illetve annak udvarán. Itt a legény minden áron ki akar tenni a magáért, mulattatja, kínálja itallal, tánczoltatja választottját, a ki más legénnyel, valamint ez más leánnyal még csak nem is beszél, hozatja a sört, huzatja a cigány-nyal, rugja a port, meg akarván mutatni, hogy ő legény a talpán. Mindez idő alatt folyton, jelen s jövőendő életsorokról beszélgetnek. Midőn a leány látja, hogy pajtásai, a kikkel jött, hazakészülődnek, odaszól a legénynek: Most már én is megyek. Ekkor a legény még egyszer megkínálja őt itallal, kikiséri s bucsúzásul — bármennyire szabadkozik — megöleli őt, fülébe sugva: aztán csalba ne hagyj ám!

Mert megtörténik az is, hogy a leány, bár elfogadja a legénytől az udvarlást, az ajándékokat, nem megy hozzá nőül; mert vagy „képutálásbu“ (csak színleg) történt mindazok elfogadása, mivel más, neki jobban tetsző legényre vár, s ez megjő érte; vagy pedig a bucsú után „elbeszéli“ valaki a legénytől — annak bizonyára irígye, — a ki különben megtetszett neki. Mindezt a reménnyel teli legény csak akkor tudja meg, a midőn a bucsú után a leányhoz elküldi kérőit, a kiken ott, az említett esetben, mindjárt az első alkalommal „kiadnak“, mely esetben még csak székkel sem kínálják meg őket. De ha semmi közbe nem jön is, a kérőket első ízben még sem fogadják el, bár el sem bocsátják; hanem kitérő választ adnak nekik. Ez esetben biztos a kilátás arra, hogy a másodszeri, esetleg harmadszeri — némelyik t. i. igen rátartós — megkérésnél, a mi sohasem nappal, hanem hajnalban, vagy este (kedd és péntek kivételével) szokott történni — „jó szót“

fognak kapni. Ezt csakhamar követi a leány „lefoglalása“ 100—200 frttal s ruhaneműekkel; azután pedig mivel a legény nem volt „vizitán“ (katonaiállításon, sorozáson), a jegyzőnél megiratják a „folamodást“, a mi ha „jóragyün ki“, a lakodalmat még a jégesső sem mossa el. A közben „elgyűrűzött“ mátkapár már a „lefoglalás“ napjától kezdve, mint „ura“ és „felesége“ szerepel.

Fonál-bál. A Baranya-Ózd vidéki földműves nép vigalmának egy neme ez; mert megjegyzendő, hogy az e vidéki köznép minden kis társas összejövetelt bálnak, illetve „báld“-nak nevez. A vigalmakat — kivéve a lakodalmat — rendszeren valamely munkával kötik össze, milyenek: a házépítéséhez való föld- és kőhordás, fahordás, fonálmosás stb. Ez utóbbit, vagy a két utóbbit — egy napon végezve — követő vigalmat nevezik alsó Baranyának némely községében fonálbálnak, illetve „fonál-cuc“-nak, a mi következőkép szokott lefolyni.

Mikor a „fehércselédek“ „rokkájukat“ (rokkájukon, a mit ők „pörgő“-nek neveznek — a kendert) mind fonállá fonták, — a mivel újévre, január első felében szoktak végezni, — a házi asszony kitűz egy napot a fonálnak megszapulására, a miről jóleleve értesíti a sógoraszszonyt, komaaszszonyt, a kiket a fonálmosásra meg szokott hívni, nehogy ők is ugyanazon napon „lúgozzanak“ s mossanak.

A fonál s vele rendszeren a fehérnemű is meg levén szapulva, a ház asszonya meghívja a meghívandó nőszemélyeket sógoréktól, komáéktól a fonálmosásra. Azután a gazda megy el ugyanazon házakhoz, meghívja, megkéri a sógort, komát, hogy jöjjenek el, segítsenek neki az általa vett fát az erdőből hazahordani. E meghívások a mosás s fahordás ugyanazon napját megelőzőleg történnek, de azon napon reggel ismétlődnek, a midőn a hívottak a hívókkal együtt mindjárt el is mennek. Megreggelizvén, a mi már úgy tíz órakor szokott történni, mennek a munkára, gazda és gazdaasszony; mindegyik egy-egy, pálinkával megtöltött butykost visz magával, mert hát munkaközben is jól esik egy kis „melegítő“. A fonálmosás vagy a közel eső patakon, tavon, vagy a kútnál történik. Előbbi esetben a par-ton, két, ágas czöveken keresztül fektetett póznán lógó „bokráncban“ (üst), történik a mosás. Ha otthon mosnak: a konyhában, egy házbeli egyén folyton vizet melegít, meleg vizet hord a tereferélő mosóknak, a jéghideg víz hatásának ellensúlyozására. Közben a gazdasszony kínálgatására egymásra köszöntgetik a pálinkás butykost. Itt s ott is, a férfiaknál vígan folyik a munka.

Midőn már megmosták, kirázták a fonalat, a férfiak is az utolsót „fordulják“, a meghívottak hazamennek, s bár erősen, „megparancsolják“

nekik, hogy vacsorára eljöjjenek, mégis midőn a gazdasszony a vacsorával már elkészült, a gazda elmegy a sógorhoz, komához s újból „beinstája“ őket a fonálbábra.

Elmennek: gazda s gazdasszony alig tudják őket hová tenni, mint a szives vendéglátásra szokás mondani. Vacsorához ülnek, mielőtt azonban — imádkozván (ezt soha el nem mulasztják) — ennének, egyszer körüljár a butykos. Bevett szokás, hogy legyen ebéd, vagy vacsora, közvetlen az evés előtt pálinkát isznak. Vacsora alatt egyre-másra kínálgatják a vendégeket: „Vögyön kee édös komámasszony; igyék kee komámuram; főjön kee köröszkomám“ stb. Speciális ételüket, a „köttes“-t (kelt tészta): kalács, perecz, alakú fánk stb.) vacsora után is fenhagyják az asztalon, hogy a kinek épen eszébe jut „hát főhasson“, így a „tik-húst“ is. Evés után rágyujtanak, a férfiak pipára, az asszonyok, leányok pedig nótára, dalolnak és isznak, dalolnak, tréfálkoznak, közben „fónak is“, kinek miből tetszik. Éjfél elmulván, daczára a szives marasztalásnak, a vendégek hazamennek, az utcaajtóban még egyszer felhajtván a gazda által kihozott pintest. (Evés közben és után csak bor járja.)

A kik aztán így „a más tikjét mögösszék, a magikét kötve tartik“, mert bizonyos, hogy néhány nap mulva a hívókból hivottak, s viszont — lesznek. Némely községben alig van ház, a hol farsang folyamán ily fonálbált ne tartanának, a melyek azonban hova-tovább csendesebb lefolyásúakká lesznek, a miért: „keresd a filoxerát!“

A pásztor-életből. Baranya-Ózd vidékén az a szokás, hogy midőn tavaszkor a pásztorok (kivéve a kondást; mert az télen át is „kihajt“) először kihajtják a barmokat a legelőre, a jószágtulajdonos az udvarból kiterelvén tinait, teheneit, lovait, külön-külön annyi tyúktojást vesz magáa hány darabot a nevezett barmokból legelőre bocsat; kiáll a kapuba s midőn a gulyás, a csordás, a csikós oda ért, magához inti, hogy neki adja a tojásokat, letevéen azokat maga elé, a földre. A pásztor fölveszi a tojásokat a földről s így szól: „Az Isten tartsa meg a gazdát, jószágával együtt; adja Isten, hogy azok olyan telijen jöjjenek haza, mint a milyen ez a tojás“. A tojásokért — mondják — azért kell a pásztornak a földre hajolnia, hogy a mint azt tenni nem rest, ne legyen rest, ha kell, futkosni a jószág után.

Ugyancsak erre, a barmok első kihajtására nézve általános a néphit, hogy a pásztorok a legeltetés első napján, künn a legelőn „megteszik“, hogy — miként s mily eredménnyel: arról hallgat a krónika — a jószágok ne „csipározzanak“, a falkától el ne maradozzanak, tilosba ne menjenek.

Somssich Sándor.